

Hasan Eren

Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu bünyesinde yer alan Türk Dil Kurumu başkanlığına getirildi ve on yıl süreyle kurum başkanlığını yürüttü. 1984-1990 yıllarında Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Yüksek Kurulu'nda görev yaptı. 20 Eylül 1993'te yaş haddinden emekliye ayrıldı. 26 Mayıs 2007 tarihinde öldü ve Cebeci Asrı Mezarlığı'na defnedildi. Ulusal ve uluslar arası çevrelerce tanınmış bir bilim adamı olan Hasan Eren 1966'da Macar Dil Bilimi Derneği ve 1972'de Macar Doğu Bilimleri Derneği şeref üyeliğine, 1988'de Macar Bilimler Akademisi, 1996'da Uluslararası Hungaroloji Derneği şeref üyeliğine, aynı tarihte Türk Dil Kurumu şükran beratı ve plaketine, 2000 yılında Macaristan Cumhurbaşkanı tarafından Macar Liyakat nişanına lâyık görüldü.

Eserleri. Hasan Eren'in 1940 yılından ölümüne kadar yurt içinde ve yurt dışında yayımlanmış bilimsel dergilerde 1000'den fazla yazısı çıkmıştır (*Hasan Eren Armağanı*, s. 3-31). Ortak hazırlanan *Türkçe Sözlük*'teki katkıları dışında başlıca eserleri şunlardır: **1. Türk Saz Şairleri Hakkında Araştırmalar I** (Ankara 1952). **2. Türkçe'de Yakın Anlamlı Kelimeler Sözlüğü** (Ankara 1956, M. Ali Ağakay v.dğr. ile birlikte). **3. Anayasa Sözlüğü** (Ankara 1985, H. Zülfikar ile birlikte). **4. İmlâ Kılavuzu** (Ankara 1985). **5. Türklük Bilimi Sözlüğü I: Yabancı Türkologlar** (Ankara 1998). Hasan Eren bu eserinde *Türk Ansiklopedisi*'nde çıkan yabancı Türkologlar'ın biyografileriyle ilgili maddelerini gözden geçirerek güncelleştirmiştir. **6. Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü** (Ankara 1999). Eren'in meslekî hayatının başından beri üzerinde çalıştığı, bir kısım maddeleri dergilerde daha önce yayımlanan, bazı Türkçe sözlerin açıklamalı etimolojisini içeren, etimoloji çalışmalarının ilkelerinin de anlatıldığı kitabıdır. Ayrıca Hasan Eren'in Türkoloji dünyasında önemli kaynak olarak kullanılan iki çevirisi vardır: *Altın Ordu* ve

İnhitatu (A. Y. Yakubovskiy'den, İstanbul 1955, *Altın Ordu ve Çöküşü* adıyla Ankara 1976); *Türk-Moğol Uluslarının Tarihi* (V. V. Barthold'dan, Ankara 1999).

BİBLİYOGRAFYA :

"Hasan Eren'in Yazıları", *Hasan Eren Armağanı*, Ankara 2000, s. 3-31; Hamza Zülfikar, "Hocam Prof. Dr. Hasan Eren", a.e., s. 32-47; a.mlf., "Türklük Bilgisi Çalışmalarının Başbilgini Hasan Eren", *TDL*, sy. 667 (2007), s. 279-282; Kayahan Erimer, "Prof. Dr. Hasan Eren", a.e., sy. 210 (1969), s. 808-809; Şükrü Halûk Akalın, "Hasan Eren'in Ardından: Bir Âlimin Ölümü", a.e., sy. 667 (2007), s. 267-273; Mustafa Öner, "Prof. Dr. Hasan Eren'in Ardından", a.e., sy. 667 (2007), s. 283-291.

İSMAİL PARLATIR

ERGİN, Muharrem

(1923-1995)

Türk dili bilgini,
fikir adamı ve yazar.

Bugün Gürcistan sınırları içinde kalmış olan Ahıska vilâyetinin Ahılkelek kazasına bağlı Gögye köyünde doğdu. Babası Haydar Bey, annesi Name Hanım'dır. Kemaloğulları diye bilinen aile Azerbaycan coğrafyasında yerleşik bulunan ve Terekerme diye de anılan Karapapak Türkleri'ndendir. Ailesi 1925'te Türkiye'ye göçmek zorunda kaldı. Çocukluğu yerleştiliklerdi Muş'un Bulanık ilçesinde geçti. İlkokulu burada, ortaokulu Muş'ta okudu. Lise öğrenimini Balıkesir Lisesi'nde parasız yatılı olarak tamamladı. Bu yıllarda Hüseyin Nihal Atsız'ın kardeşi Nejdet Sançar edebiyat hocası oldu. Bu tanışma Ergin'in fikrî ve meslekî hayatının şekillenmesinde önemli rol oynadı. 1942'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kaydoldu. Reşit Rahmeti Arat, Ahmet Caferoğlu, İsmail Hikmet Ertaylan, Ali Nihad Tarlan, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi hocalardan okudu. 1947'de yüksek tahsilini bitirdikten sonra bir süre Boğaziçi Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. 1950'de mezun olduğu bölüme asistan alındı. R. Rahmeti Arat'ın danışmanlığında hazırladığı *Dede Korkut Kitabı*'nın karşılaştırmalı metniyle 1954'te doktor, yine *Dede Korkut Kitabı*'nın gramer ve sözlüğüyle 1962'de doçent oldu. 1964'te hocası Arat'ın ölümü üzerine tayin edildiği Eski Türk Dili Kürsüsü'nün başkanlığını 1990 yılında emekliye ayrılincaya kadar sürdürdü. 1971'de profesörlüğe yükselen Ergin 1986-1990 yılları arasında Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm başkanlığı yaptı. Parkinson hastalığına yakalanınca Haseki Hastahanesi'nde bir müddet tedavi gördü. Ölümünden bir hafta kadar önce

Muharrem Ergin

zatürreye yakalandı ve 6 Ocak 1995 Cuma günü öldü. 9 Ocak Pazartesi günü Beyazıt Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Hasdal Mezarlığı'nda defnedildi.

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü tarafından düzenlenen Millî ve Milletlerarası Türkoloji kongrelerinin uzun yıllar genel koordinatörlüğünü yürüten Ergin bu etkinlikte devlet kurumları ile ortak çalışmış, kongrelerin dünya çapında tanınmasını sağlamıştır. 1000 Temel Eser serisinin başlatılıp sürdürülmesinde de hükümet nezdinde etkili olmuştur. Ayrıca Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün kurucu üyelerindedir. Türk Müsikisi Devlet Konservatuvarı'nın kuruluşunda da (1975) rol almış, Konservatuvar Yönetim Kurulu'nda bulunmuştur. Ses tonu, vurgulaması ve kendine özgü üslûbuyla iyi bir hatip ve iyi bir hocaydı. Öğrencilerine ve dinleyicilere Türkçe'nin gizli kalmış güzelliklerini hissettirir ve yaşatırdı.

Muharrem Ergin'in *Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri* (1973), "Tarih Işığında Türk Rus Münasebetleri" (*Sovyet Emperyalizmi Balkanlar ve Türkiye*, İstanbul 1974, s. 18-36), *Türkiye'yi Bu Güne Getiren Tarihi Seyir* (1986) gibi eserleri onun Türkiye ve Türkiye dışındaki Türkler'le yakından ilgilendiğini göstermektedir. Bu eserlerde Türk tarihinin Orta, Kuzey ve Güney Asya'da geliştiğini söyleyerek Türklüğe yöneltilen tehdit ve tehlikelere işaret etmiş, varlık ve beka davasının Türkiye'nin birinci meselesi olduğunu vurgulamış, siyasî huzur, iktisadî kalkınma ve millî eğitim gibi konulara dikkat çekmiştir. Millî Eğitim'de istenilen düzeyde bir öğrenim verilemediğinden aklın ve ilmin hâkimiyetinin kurulamadığını, eğitimde yalnızca bilgiyi ön plana almanın doğru olmadığını, şahsiyetli bireylerin yetişmesi için çareler aranması gerektiğini belirtmiştir. Eserlerinde millî şuur ve millî kültür üzerinde önemle duran Ergin millî kültürün topluma ve bireye aslı değerler kazandıracağını söylemiştir.

Siyasal ve kültürel yazıları *Orhun, Altın Işık, Azerbaycan Yurt Bilgisi, Türk Dili, Türk Kültürü, Türk Edebiyatı, Kubbealtı Akademi Mecmuası* gibi dergilerde ve *Orta Doğu, Tercüman, Türkiye gazetelerinde* yayımlanmış, 1974-1975 yıllarında *Orta Doğu* gazetesinde çıkan yazıları *Milliyetçiler Korkmayınız Birleşiniz* adıyla bir araya getirilmiştir (Ankara 1976). Akademik çalışmaları dolayısıyla Türkiye Millî Kültür Vakfı, Aydınlar Ocağı ve Milletlerarası Türkoloji Kongresi gibi kuruluşlar tarafından şeref armağanıyla taltif edilmiş, *Türk Kültürü Araştırma Dergisi* (XXVIII/1-2, Ankara 1991), *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* (XXXIV, İstanbul 2006), *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* (II/4, Aralık 2005, e-dergi) gibi dergiler onun için armağan ve hâtırâ sayıları yayımlamıştır.

Eserleri. 1. *Türk Dil Bilgisi* (İstanbul 1958, genişletilmiş 2. bs. 1962; Sofya 1967; İstanbul 1972). Türkiye üniversitelerinde temel Türkçe dil bilgisi kitabı olarak uzun yıllar okutulan eser halen önemini korumaktadır. Ayrıca eğitim enstitüleri, yüksek okullar ve temel bilim fakültele-ri için hazırlanarak aynı adla basılmıştır (İstanbul 1972, 1977). 2. *Türk Dili* (Millî Eğitim Bakanlığı tarafından liseler için ders kitabı olarak, İstanbul 1976, 1977). 3. *Türk Dili* (yaygın yüksek öğretim kurumu için, Ankara 1977, Mehmet Kaplan ve Faruk K. Timurtaş ile birlikte). 4. *Üniversiteler İçin Türk Dili* (İstanbul 1986, 1990, 2005). Türk dili derslerinin üniversitelerde zorunlu hale gelmesi üzerine hazırlanmış ve basit, sade bir anlatımla yazılmıştır. 5. *Osmanlıca Dersleri* (I-II, İstanbul 1958, 1962, 1975). 6. *Orhun Âbideleri* (İstanbul 1970). İlk baskısı 1000 Temel Eser serisinden yayımlanan kitapta Kök (Kül) Tigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk yazıtlarının metinleri günümüz Türkçe'sine çevirileri ve tıpkıbasımları ile yer alır. 7. *Türklerin Soy Kütüğü* (İstanbul 1974). Tercüman 1001 Temel Eser serisinden yayımlanan bu kitapta Ebûlğazi Bahadır Han'a ait *Şecere-i Terâkime* adlı eserin A. N. Kononov'un neşri esas alınarak tercümesi yapılmış ve tıpkıbasımı verilmiştir. 8. *Kadı Burhâneddin Divanı* (İstanbul 1980). XIV. yüzyıl divan şairlerinden Kadı Burhâneddin'in tek nüsha halindeki divanının ilk transkripsiyonlu neşridir. 9. *Azerî Türkçesi* (İstanbul 1971, 1981, 1986). Tebrizli şair Şehriyâr'ın "Heyder Babaya Selâm" adlı iki şiiri esas alınarak diğer Azerî şairlerinden de seçmeler yapılmış, şiirlerdeki Azerî Türkçesi dil özellikleri

belirtilmiş, şiirlerin Türkiye Türkçesi'ne kelime kelime çevirisi yapılmıştır. 10. *Dede Korkut Kitabı* (I, Giriş-Metin-Faksimile, Ankara 1958; II, İndeks-Gramer, Ankara 1963). Eserin metin ve sözlük kısmı ayrıca yayımlanmış (Ankara 1964; İstanbul 1986), Türkiye Türkçesi'ne aktararak (*Dede Korkut Kitabı*, İstanbul 1969) 1000 Temel Eser serisinin birinci kitabı olarak neşredilmiştir. Ergin, Orhan Şaik Gökyay'ın bu eseri hakkında *Düçent-nâme* adıyla kaleme aldığı eleştiriyi (İstanbul 1964) *Orhan Şaik'e Cevap* adlı iki kitapçıkla cevap vermiştir. 11. *Oğuz Kağan Destanı* (İstanbul 1970, 1988). Muharrem Ergin ayrıca, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından hazırlanan *Türk Dünyası El Kitabı'nın* (Ankara 1976) yazı kurulunda görev yapmıştır.

Ergin'in ilmi dergilerde yayımlanmış başlıca makaleleri şunlardır: "Melîhi" (*TDED*, II/1-2 [1948], s. 59-78); "Câmiu'l-meânî'deki Türkçe Şiirler" (*a.g.e.*, III/3-4 [1949], s. 539-569); "Bursa Kitaplıklarında Türkçe Yazmalar Arasında" (*a.g.e.*, IV/1-2 [1950], s. 107-132); "Kadı Burhâneddin Divanı Üzerinde Bir Gramer Denemesi" (*a.g.e.*, IV/3 [1951], s. 287-327); "Dede Korkut Kitabı Üzerine I" (*a.g.e.*, V [1952], s. 121-151); "Dede Korkut Kitabı Üzerinde II" (*a.g.e.*, VI [1954], s. 91-118); "Eski Osmanlıca" (*Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara 1976, s. 223-275); "Türkiye Türkçesi" (*a.g.e.*, s. 276-290); "Doğu Türkçesi (Çağatayca)" (*a.g.e.*, s. 291-296); "Türkler'de Yazı ve Alfabeler" (*a.g.e.*, s. 340-373).

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Alparşlan, "Türk Dilinin Büyük Kaybı: Arkadaşım Muharrem Ergin (1923-1995)", *I. Uluslararası Türkoloji Kongresi Bildirileri: Prizren 12-14 Aralık 1998* (haz. Nimetullah Hafız), Ankara 2001, s. 287-290; Osman Fikri Sertkaya, "Prof. Dr. Muharrem Ergin (1923-1995)", *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün 50. Yılına Armağan: 50. Yıl Sempozyumu Bildirileri* (ed. Bülent Gül), Ankara 2012, s. 195-201; a.m.f., "Hocam Muharrem Ergin", *TKA: Prof. Dr. Muharrem Ergin'e Armağan*, XXVIII/1-2 (1991), s. 1-9; a.m.f., "Hocam Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Ardından", *TK*, XXXIII/383 (1995), s. 137-143; Serap İlaslan, "Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Bibliyografyası", *TKA: Prof. Dr. Muharrem Ergin'e Armağan*, XXVIII/1-2 (1991), s. 11-25; a.m.f., "Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Eserleri", *TDED*, XXVIII (1998), s. 17-30; Ahmet B. Ercilasun, "Hocam Muharrem Ergin'in Ardından", *TDL*, sy. 518 (1995), s. 147-152; C. Eralp Alışık, "Prof. Dr. Muharrem Ergin (1923-1995)", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, II/4 (2005), s. 7-9 (<http://mtad.humanity.ankara.edu.tr>); Gülşen Seyhan Alışık, "Görkemli Âlim Muharrem Ergin Beğ", *a.e.*, s. 10-25; Zeynep Korkmaz, "Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Meslek Arkadaşlığı ve Türk Diline Yaptığı Hizmetler", *TDL*, sy. 651 (2006), s. 249-253; Özcan

Tabaklar, "Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Fikrî Yazıları", *TDED*, XXXIV (2006), s. 171-176; Hatice Tören, "Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Milli Kültür ve Milli Eğitim ile İlgili Görüşleri", *a.e.*, s. 205-210.

A. AZMI BİLGİN

ERGÜNEŞ, Hüseyin Şemsi (1872-1968)

Nakşibendî Melâmiliği'ne mensup müellif.

Sofya'da doğdu. Babası Gerede'nin Dânişmendler köyünden halk şairi Âşık Mustafa Hıfzı Efendi, annesi Sofya Bâli Baba Tekkesi şeyhi Ahmed Baba'nın kızı Redife Hanım'dır. Doksanüç Harbi sebebiyle Sofya'da asayişin bozulması ve babası Mustafa Hıfzı Efendi'nin postnişini olduğu tekkenin Bulgar yetecileri tarafından yakılması üzerine ailesiyle birlikte daha güvenli bir yer olan Köprülü Ustrumca'ya göç etti. Mürşidi Muhammed Nûrû'l-Arabî ile on üç yaşında iken Hacı Fâik Bey vasıtasıyla Ustrumca'da tanıştı. Tahsiline devam etmesi şartıyla dervişliğe kabul edildi. Sesinin güzelliği ve müziğe yatkınlığı sebebiyle bu dönemde tekke mûsikisiyle de ilgilenmeye başladı. 1888'de Muhammed Nûrû'l-Arabî'nin vefatının ardından Hacı Fâik Bey'e intisap etti. 1901'de onun vefatı üzerine Muhammed Nûrû'l-Arabî'nin oğlu Şerif Efendi'den, daha sonra da torunu Kemal Efendi'den feyiz aldı. Tahsilini bitirince Düyûn-ı Umûmiyye Muhasebe Kalemi'ne memur olarak tayin edildi. 1897 Türk-Yunan savaşına katılarak berat nişanı aldı. Rumeli'nin elden çıkmasının ardından İstanbul'a tayin edildi. Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ndeki görevini 1927 yılına kadar sürdürdü ve aynı yıl emekliye ayrıldı. Emekliliğinden sonra daha yoğun bir şekilde tasavvufî faaliyetlerini sürdürdü. Kırk yıla yayılan bu süre içerisinde özel sohbetlerinin yanı sıra Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Sadreddin Konevî, Abdülkerîm el-Cîlî ve Muhammed Nûrû'l-Arabî gibi müelliflerin eserlerinden tercüme yapıtı, dostlarının tasavvuf meseleleriyle ilgili sorularını mektuplarla cevaplandırdı.

Melâmeti bir meşrep olarak kabul edip şeriat ve tarikat arasında çok güçlü bir bağ olduğunu vurgulayan, kendisine tevccüh gösterenlere de bu doğrultuda tavsiyelerde bulunan Ergüneş 30 Ocak 1968 tarihinde İstanbul'da vefat etti ve Edirnekapı Şehitliği'ne defnedildi. Ergüneş çoğu *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*'den seçilmiş kısmî tercümelemlerin yanı sıra İbnü'l-Arabî'nin *Kitâbü'l-Ma'rife*'sini (haz. Er-